

Een onvergetelijke watersnood

Beleef de watersnood die deze Amsterdamse wijk samenbracht.

We beginnen de wandeling bij de Pont op het NDSM-terrein en lopen via het industrie-terrein richting het bijzondere Tuindorp. We doorkruisen een groot deel van de Amsterdamse wijk die tijdens de ramp onder water was gelopen en wandelen over de dijk. Het Amsterdamse Tuindorp Oostzaan staat lang bekend als het paradijs voor de werkende man. De woningen zijn degelijk, de sfeer is dorps en gezellig. Tot in de vroege nacht van 14 januari 1960 volkomen onverwacht een dijk doorbreekt. Het ijskoude water gutst de wijk in en de inwoners redden wat ze redden kunnen. Huisdieren, wasmachines en bankstellen worden op de bovenste verdiepingen van de huizen in veiligheid gebracht. Brommers worden op het dak van de schuur gehesen. Tot op het bot verkleumd haasten de inwoners met bootjes naar hoger gelegen delen van de wijk. Beleef hoe deze watersnood de Tuindorpers verenigt, en hen misschien ook uiteindelijk wel iets oplevert.

1 Groter en Zwaarder

Fijn, dat je er bent! Hoe was de overtocht? Terwijl ik vertel kun je gewoon doorlopen en luisteren, dat geeft de beste ervaring. We gaan hier naar rechts en dan meteen links de Van Riemsdijkweg op. Vandaag wandelen we door een verborgen stukje van Amsterdam, waar het soms lijkt alsof de tijd heeft stilgestaan. Tuindorp Oostzaan stond lang bekend als een paradijs voor de werkende man, de arbeiders van de NDSM-werf. Maar zoals ieder paradijs, kent ook Tuindorp zijn minder gelukkige momenten. In de nacht van 14 januari 1960 brak volkomen onverwacht een dijk. Binnen enkele uren stroomde de wijk vol met water uit het Noordzeekanaal. Hoe dat kon gebeuren, en hoe het de bewoners verging, dat gaan we zien tijdens deze wandeling. Welkom, bij Het water komt! Terwijl ik vertel kun je gewoon doorlopen en luisteren, dat geeft de beste ervaring. We gaan hier naar rechts en dan meteen links de Van Riemsdijkweg op. Op deze historische plek werden bijna zeventig jaar lang schepen gebouwd. En niet van die kleintjes. Vooral vanaf de jaren vijftig werden de schepen steeds groter en zwaarder. Nog geen jaar voor de watersnoodramp in 1960, rolde hier de eerste van een hele serie supertankers van stapel – een schip van 213 meter lang en 28 meter breed .

2 Torens en hippe tentjes

We steken hier rechtdoor de NDSM-straat over. Daarna gaan we naar links, de Oslofjordweg op. Op de NDSM-werf worden al veertig jaar geen schepen meer gebouwd. De stad heeft de werf ontdekt – woontorens schieten overal omhoog en hippe eettentjes bedienen de nieuwe bewoners met citroenricotta en gemarineerde artisjok. Toch zie je nog overal gebouwen en namen die herinneren aan de tijd van zware industrie en scheepsbouw. NDSM was de grootste scheepswerf van Europa, met elk jaar zo'n zeven nieuwe schepen. En altijd was er behoefte aan verse arbeidskrachten, want aan het begin van de vorige eeuw werden arbeiders niet oud. Ze woonden in krotten in de overvolle binnenstad. Net als hun woningen was hun gezondheidstoestand vaak erg slecht. Een gemeentelijke gezondheidscommissie bezocht de krottenwijken en was geschokt door de uitzichtloze ellende die ze aantrof. Dit kon niet langer zo, vonden de Amsterdamse sociaaldemocraten, en ze overtuigden het gemeentebestuur, dat de weg naar een beter leven, begon bij een fatsoenlijke woning. Er kwam een plan voor een arbeiderswijk met kleine, maar degelijke huizen en piepkleine tuintjes. Met een echt toilet en schoon, stromend water uit de kraan. Maar waar moest die wijk komen? Dicht bij het werk was natuurlijk wel zo handig, en dus werd een plek gevonden achter de NDSM-werf, in de polder langs de noordelijke oever van het IJ. Op tweeënhalve meter onder zeeniveau werd daar in 1919 begonnen met de bouw van een bijzonder dorp – een dorp in een stad – Tuindorp Oostzaan.

3 Afbramerij

We blijven rechtdoor lopen tot de mt. Lincolnweg. Daar gaan we rechtsaf. Hier aan je rechterhand zie je nog een overblijfsel van de oude NDSM. Vroeger deed dit gebouw dienst als afbramerij. Bij het bewerken van ijzer ontstaan vaak scherpe randen. Het glad maken van die ruwe voorwerpen noemen we afbramen. Het was één van de vele schakels in de keten van scheepsbouw die hier werk bood aan duizenden arbeiders. Veel straatnamen hier in Noord herinneren nog aan al die industriële technieken en beroepen. Zoals de Plaatwerkersstraat en de Kraandrijversstraat. Voor de nieuwe wijk Tuindorp zocht het gemeentebestuur het hogerop: bijna alle straatnamen daar verwijzen naar planeten en sterren.

4 Een ouderwets pak sneeuw

We steken hier de mt Licolnweg over en gaan aan de overkant naar rechts verder op de mt Licolnweg. Daar gaan we alsmaar rechtdoor, tot we bij de grote kruising met de S118 komen. In de verte zie je dat de hoogbouw van de moderne stad ophoudt. Daar begint Tuindorp. Hoewel de eerste huizen ruim honderd jaar geleden werden gebouwd, staan de meeste er nog steeds, ondanks die bijna vergeten ramp in 1960. Een watersnood, zoals er vele tientallen zijn geweest in ons land, en toch ook anders. Bij de meeste overstromingen spelen storm en hoog water een hoofdrol. Maar daarvan was geen sprake op die 14e januari in 1960. De wind tikte amper kracht vier aan. IJzig koud was het wel. 's Nachts vroor het bijna acht graden en overdag kwam de temperatuur niet boven min drie, wat met de noordoostenwind aanvoelde als min tien. De daken van de huizen en de omliggende weilanden, alles lag onder een ouderwets pak sneeuw. Als dan een dijk breekt en het water komt, dan zijn al snel de rapen gaar.

5 Een metersbreed gat

Hier steken we de weg over, pas op voor verkeer van beide kanten. Dat de Tuindorpers in het dagelijks leven droge voeten hebben, danken ze aan de dijk bij Zijkanaal H. Die houdt het water van het IJ buiten en dient tegelijk als een verbindingsweg. In de vroege ochtend van donderdag 14 januari rijden vier militairen over die dijk. Het is nog pikdonker en het sneeuwt. Met zijn neus bijna op het raam tuurt de bestuurder, een jonge soldaat, naar de witte weg. Plots trapt hij hard op de rem. Zijn collega's vragen geschrokken wat er aan de hand is. Ze stappen uit, en ontdekken dan dat de soldaat zonder twijfel hun leven heeft gered. In de dijk gaapt een metersbreed gat, waardoor massa's water uit het Noordzeekanaal kolkend de polder in stromen. Ze keren om, en bellen bij een boerderij naar het alarmnummer van de politie.

6 S118

Hier steken we de S118 over. Pas goed op, want het is een drukke weg! Neem het zebrapad aan de linkerkant. Aan de overkant lopen we vervolgens rechtdoor, tot aan de Kotteraarstraat. Daar gaan we linksaf.

7 Over de brug

We gaan hier linksaf, de Kotteraarstraat in. We lopen rechtdoor naar de fietssluis tussen de huizen en het daarachter gelegen bruggetje. Daar gaan we overheen.

8 Het water komt!

Hier staan we aan de rand van het oude Tuindorp. We gaan rechts de Meteorensingel op en dan de eerste links, de Vegastraat in. Direct na het telefoontje van de vier militairen gaat een communicatiewagen op zoek naar de rampplek. De veldwachter van Tuindorp wordt gealarmeerd, net als de rijkspolitie te water en de hulpdiensten. Intussen komen er steeds meer meldingen binnen. Mensen zien hoe het water bezitneemt van de buurt. Eerst de volkstuintjes, maar al snel loopt het water ook door de straten. Bijna een uur later komt eindelijk de bevestiging van de radiowagen: zo'n veertig meter van de dijk is compleet weggeslagen. Tuindorp, het arbeidersparadijs, zal volledig overstromen.

9 Vegastraat

We gaan hier links de Vegastraat in

10 Met sprongen vooruit

We houden hier de rechterkant van de straat aan en lopen door tot aan de Nieuwe Zonneweg. Daar gaan we rechtsaf. De Tuindorpers zijn altijd erg gehecht geweest aan hun wijk. Die is zó gebouwd, dachten de architecten, dat er een dorpse sfeer zou ontstaan. De gemeente hoopte dat die opzet de saamhorigheid zou bevorderen en typische problemen uit de krottenwijken zoals gokken, drankmisbruik en criminaliteit zou verminderen. Het idee voor een tuindorp was niet nieuw. Al voor de eeuwwisseling kwam een Britse journalist met het idee om de kwaliteit van leven voor de armste mensen te verbeteren. In 1902 schreef hij een boek over hoe tuinsteden de sociale omgang kunnen bevorderen, met hogere lonen, lagere huren en werk in overvloed. Twintig jaar later durft Amsterdam het experiment aan te gaan. En het werkt. Niet zo gek ook; als je de huizen hier vergelijkt met de donkere, vochtige krotten en kelderwoningen uit de binnenstad, dan snap je dat de kwaliteit van leven met sprongen vooruitgaat. Geen wonder dat de Tuindorpers trots zijn op hun wijk. Het dorpsgevoel dat de architecten voor ogen hadden brengt mensen inderdaad bij elkaar. Burgemeester en Wethouders halen opgelucht adem – Tuindorp is een succes, waar mensen met een bescheiden inkomen een rustig – volgens sommigen zelfs gezapig – leven leiden. Tót die noodlottige winterdag in 1960.

11 Nieuwe Zonneweg

Hier gaan we rechtsaf de Nieuwe Zonneweg in, richting de Meteorenweg.

12 Niet te geloven

We steken hier over, even uitkijken met passerende auto's en fietsers, dus. Aan de overkant van de straat gaan we links de Meteorenweg op. Daar lopen we rechtdoor richting het oude badhuis. Die ochtend van de 14e januari is het een chaos. De weilanden bij de dijk lopen als eerste onder. De politie helpt boeren hun vee in veiligheid te brengen. Maar de Tuindorpers zelf komen maar langzaam in actie. Ze kunnen het nieuws niet geloven, een watersnood hoort bij Friesland of Zeeland, maar hier, in Amsterdam? Ga toch weg, dat kan niet. Zie je het badhuis al, dat gebouw met dat grote driehoekige dak daar verderop? Daar gaan we naartoe. Tot in de jaren zestig hadden maar weinig mensen thuis een badcel met douche. Om te douchen gingen ze dus naar een badhuis, zoals dit hier. Op verschillende foto's van na de dijkdoorbraak staat het water er tot halverwege de ramen. Het is dan al een dag later, maar je ziet de mensen nog in bootjes door de straat varen.

13 Wasmachines sjouwen

Hier bij het badhuis gaan we rechtsaf de Maanstraat in en meteen de eerste links, de Rigelstraat op. Langzaam maar zeker stijgt het water. Tuindorpers die al op hun werk zijn, komen spoorlags terug, om waar mogelijk burens en familie, meubels en waardevolle bezittingen in veiligheid te brengen. Overal sjouwen mensen wasmachines, koelkasten en bankstellen naar de eerste verdieping. Aan vluchten denkt nog niemand, de meesten hebben zelfs geen idee waar het water vandaan komt. In die eerste uren lijkt het wel of iedereen maar wat doet. Informatie komt vooral van de politie. Die rijdt met radiowagens door het stijgende water, om de bevolking te waarschuwen. Tot ook dat al snel niet meer mogelijk is, want het water stijgt met decimeters per uur. Tegen tien staat het al een meter hoog in de huizen en de straten. De gemeente vreest dat het water zal doorstijgen tot zeker twee meter hoogte.

14 Gooi de spuien open!

Hier gaan we rechtsaf het Orionplantsoen in, en dan meteen naar links. Daar volgen we het Plejadenplein in een ruime bocht naar rechts, tot aan het schoolplein. De dijkbeheerder besluit al snel na de melding van de doorbraak dat het waterpeil in het Noordzeekanaal omlaag moet om een catastrofe te voorkomen. De enige manier om dat snel te doen is door de spuisluizen in IJmuiden open te gooien. Dat helpt, want in de loop van de middag zakt het water langzaam van ruim anderhalve meter naar iets minder dan een meter. Niet genoeg natuurlijk; het gat moet hoe dan ook gedicht. Dan pas kunnen ze beginnen met het droogmalen van de polder. Alles wat aan pompen beschikbaar is, gaat naar het gat in de dijk. Maar hoelang duurt het wel niet om al dat water weg te pompen? En waar moeten al die mensen zolang blijven?

15 Opvang in kantine

We zijn aangekomen bij een Augmented Reality (AR) punt. Hoe gingen de mensen hier om met zo'n plotselinge watersnood? Pak je telefoon erbij om de geschiedenis terug te halen. Klik op de AR knop op je scherm en volg dan mijn instructies. Ik vertel je waarop je de camera moet richten en wat je vervolgens ziet. We lopen hier langs basisschool de Poolster. Zie je het lage gebouwtje met een plat dak en twee blauwe houten deuren? Richt daar je camera op. De watersnood overviel de mensen. Om waardevolle spullen in veiligheid te brengen was dus creativiteit nodig. Zoals je hier ziet werden fietsen en brommers op het dak gezet. En wie slecht ter been was, kon rekenen op de hulp van sterke mannen. Die brachten je desnoods op hun rug naar een droge plek.

16 Scherpste mes in de la

Hier houden we links aan, en gaan dan linksaf de Kometensingel op. Aan onze linkerhand zien we gebouw de Paddenstoel. De Paddenstoel was in 1960 nog de brandweerkazerne. En van alle hulpdiensten blijkt de brandweer die rampdag nou net niet het scherpste mes in de la. Ze komen pas veel later in actie dan alle anderen. Wat het probleem was? Ze hadden geen lieslaarzen – je kunt het je bijna niet voorstellen. Nou ja. Zie je daar aan de overkant dat bijzondere kerkgebouw? In 1960 deed het nog dienst als Kerk van het Heilige Sacrament. Een stukje verderop lopen we er aan de achterkant weer langs, dan zal ik er nog iets meer over vertellen. Wij gaan nu eerst naar links, en dan na het laatste huis aan de rechterkant via een ietwat krakkemikkige trap de dijk op.

17 Houterig trapje

Hier gaan we rechts omhoog via de trap de Oostzanerdijk op.

18 Hoog en droog

We staan hier op de Oostzanerderijk. Vanaf de trap volgen we rechtsaf de dijk op. Gelukkig brak de dijk op de 14e januari niet precies hier, want op dit traject van de dijk woonden ook toen nogal wat mensen. Het gat in de dijk Zijkanaal H, dat uiteindelijk zo'n zeventig meter groot werd, zat een heel eind verder naar het noordwesten. De Tuindorpers die hier op de dijk woonden, zaten hoog en droog. Als je vanaf hier kijkt naar de straten waar we vandaan komen, naar het niveauverschil tussen de dijk en de huizen daar beneden, dan is het vast niet moeilijk om je voor te stellen dat de boel daar binnen een halve dag helemaal onder water stond. Kom, we gaan verder. In de richting van die dijkhuisjes daar verderop.

19 Geen veilige haven

We blijven voorlopig nog even rechtdoor lopen over de dijk. Hier rechts van ons zien we ondertussen weer die bijzondere kerk. Ten tijde van de ramp is die nog in gebruik als De kerk van het Allerheiligste Sacrament. Door de eeuwen heen zijn kerken over de hele wereld altijd veilige opvangplaatsen geweest voor vluchtelingen en ontheemden. Ook de Tuindorpers konden altijd rekenen op die eeuwenoude kerktraditie. Zo zorgden de katholieke paters in de afschuwelijke laatste winter van de Tweede Wereldoorlog dat de Tuindorpers niet stierven van de honger. Maar tijdens de watersnood blijkt de Sacramentskerk geen veilige haven. Tuindorpers die door het hoge water naar de kerk waden komen bedrogen uit. Hier zie je heel goed hoe dat komt. De kerk ligt pal aan de dijk, en het dak komt er nauwelijks bovenuit. Toen enkele kilometers verderop de dijk brak, duurde het niet lang voordat ook in de kerk het water manshoog stond. Omdat het kerkbestuur een gebouw wilde dat niet of nauwelijks boven de huizen uitstak, bood de kerk dus ook geen veilige plek voor de Tuindorpers.

20 Hangen aan de kachel

We volgen nog steeds de dijk rechtdoor. De mensen die hier wonen zijn relatief veilig voor het water. Ook de huizen die rechts staan, aan de lage kant, hebben vaak een verdieping die op de dijk uitkomt. Dat de dijk een veilige plek is, bedenken ook veel Tuindorpers. Massaal komen ze hierheen op hun vlucht voor het water. Het wordt druk op de dijk, winkels stromen vol met doorweekte, verkleumde kinderen, vrouwen en mannen. De kachels worden hoog opgestookt en van alle kanten wordt koffie aangedragen door de dijkbewoners. Mensen delen hun kleding en warme dekens met de slachtoffers van de ramp. Die hingen zowat aan de kachels en de radiatoren, zo door en door koud waren ze. Intussen werkt iedereen met man en macht aan het dichten van de dijkdoorbraak. Dat valt niet mee, want alles wat je in het gat dumpt wordt direct meegesleurd door het water. Ze proberen zelfs een schip te laten zinken in het gat, maar ook dat verdwijnt direct de polder in, waar het een beetje doelloos rond blijft drijven. Pas als vroeg in de ochtend van de volgende dag het waterniveau aan beide kanten gelijk is, kan er een serieuze poging ondernomen worden. Kranen die van alle kanten zijn aangevoerd, beginnen vrachtwagenladingen vol zware zeeklei in het gat te storten. Dat is op dat moment zeventig meter lang en vier meter diep. Maar het lukt. Rond zeven uur 's avonds is de monsterklus geklaard, en kan het leegpompen van het ondergelopen land beginnen.

21 De dijk af

Hier is rechts een smal trappetje vlak voor huisnummer 95, het huis met de houten luiken. Daar gaan we de dijk weer af, naar beneden. Onderaan de trap komen we dan weer op de Kometensingel. Daar gaan we een klein stukje naar rechts en dan meteen linksaf de Kometensingel op.

22 Af en toe een watersnood

Voorbij de kerk, het grote bakstenen gebouw gaan we naar rechts de Zonneweg op. Daar lopen we alsmaar rechtdoor tot we bij de achterkant van het Zonnehuis komen; een groot gebouw met driehoekige dak. Terwijl het leegpompen in volle gang is krijgt de dijkdoorbraak in Tuindorp officieel de status van nationale ramp. Een geluk bij een ongeluk, voor de bewoners. Want bij een nationale ramp trekt het Rampenfonds de portemonnee, en dat betekent dat alle schade in de persoonlijke sfeer – zoals dat met mooie woorden heet – wordt vergoed. Kleding, huisraad, beddengoed, brommers, apparaten en muziekinstrumenten, waar mogelijk krijgen de Tuindorpers terug wat ze verloren. Naar schatting een bedrag van dertien miljoen gulden, een onvoorstelbaar vermogen in die tijd. De bewoners zijn achteraf dan ook prima te spreken over de compensatie. Dat zou ook blijken uit een nogal ironische variatie op het Onze Vader, die aan de Tuindorpers wordt toegeschreven: ‘Geef ons heden ons dagelijks brood, en af en toe een watersnood’. Maar klopt dat wel? Volgens verschillende bronnen zouden dijkbeheerders het gezegde al veel langer gebruiken. Toch is ook daarvan geen bewijs te vinden. De uitspraak kan dus net zo goed op een melige avond in de kroeg zijn verzonnen – we zullen het waarschijnlijk nooit weten.

23 Hachelijk hoogtepunt

Binnen Tuindorp is dit misschien wel een klein historisch plekje. Want hier in de Poolsterstraat kwam het water het hoogst. Eén meter tachtig werd er gemeten toen het water voorzichtig begon te zakken dankzij de spuisluizen bij IJmuiden. We lopen hier links of rechts om het plantsoentje heen, dat maakt niet uit, langs het vierkante gebouwtje aan de andere kant. Daar gaan we rechtdoor tot we bij de achterkant van het Zonnehuis komen.

24 Om het Zonnehuis

Zie je daar links naast het zonnehuis een paadje? Daar moeten we in. We lopen helemaal om het Zonnehuis heen naar de voorkant van het gebouw aan de Argostraat.

25 Zonneplein

Hier gaan we naar rechts, naar het Zonneplein.

26 Watersnoodmonument

Met je rug naar het Zonnehuis kijk je uit op het Zonneplein. Daar staat een monument dat herinnert aan de watersnoodramp. Als je goed kijkt, herken je in het midden van het kunstwerk de daken van het Zonneplein, alsof ze nog steeds onder water staan. Onze weg voert over het plein, langs het monument en door de poort aan de andere kant.

27 Hoogwater

We zijn aangekomen bij een Augmented Reality (AR) punt. Hier kunnen we zien hoe hoog het water destijds kwam tijdens de watersnood. Pak je telefoon erbij om de waterhoogte te kunnen zien. Klik op de AR-knop op je scherm en kijk met je telefoon om je heen. Dan vertel ik je zo wat je ziet. We staan hier op het Zonneplein. Destijds kwam het water in Tuindorp tot wel 1 meter 80 hoog. Op de plek waar we nu staan tot ongeveer 1 meter 50. Als je met je camera om je heen kijkt dan zie je hoe dat geweest moet zijn voor de bewoners van Tuindorp.

28 De poorten van Tuindorp

Kijk hier eens goed naar deze poort. De lage doorgang, de dubbele rijen pilaren. Het is jammer dat van deze poort het oorspronkelijk houtwerk is vervangen, want dat maakte de poort nog indrukwekkender. Je vindt dit soorten poorten overal in Tuindorp. De bouwers van de wijk gebruikten de poorten om gemeenschappelijke tuinen en pleinen te creëren, gezellige ruimtes die tegelijk besloten zijn en toch vrij toegankelijk voor alle bewoners. Als je achteromkijkt zie je goed hoe dat werkt voor het Zonneplein met het monument in het midden en het Zonnehuis aan de overkant. Kun je je voorstellen dat hier voor de eerste bewoners van een eeuw geleden een heel nieuwe wereld openging? En Tuindorp is nog steeds ongekend populair, want om hier een huis te kopen moet je tegenwoordig bedragen neertellen die niemand toen ooit voor mogelijk had gehouden. Maar kom, we moeten verder, want de ramp is dan wel klaar met Tuindorp, maar wij zijn nog niet klaar met de ramp. Twee weken duurt het voor al het water is weggepompt. Op 29 januari staat op de Meteorenweg een cameraman van het Polygoonjournaal, te filmen vanaf het dak van een auto. Hij ziet hoe in de verte een zee van mensen op hem afkomt, bijna zoals het water twee weken daarvoor Tuindorp overspoelde. Het zijn de bewoners, die eindelijk terug mogen naar hun huizen. Een lange stoet van mensen, met tassen, fietsen, handkarren, mannen en vrouwen, kinderen en bejaarden, gehuld in dikke winterkleding, geleend van familie of gekregen van de vele vrijwilligers die zelfs vanuit heel het land waren toegestroomd om te helpen in die barre omstandigheden. Elfduizend Tuindorpers keren terug in hun eens zo idyllische wijk. En wat treffen ze aan? Een spookstadje, zwart van slib en puin, stinkend als een open riool vol kadavers van dieren die niet op tijd voor het water konden wegkomen. Het is hartje winter, de schemer valt vroeg in en de paar straatlantaarns die het water hebben weerstaan, werpen een ijzig licht op de voortschuifelende mensenmassa. Als vluchtelingen keren ze terug naar de plek waar ze alles hadden, en bijna alles zijn kwijtgeraakt.

29 Dode dieren in het water

Hier steken we Meteorenweg over. Even opletten of er geen verkeer aankomt. Aan de overkant lopen we verder rechtdoor, helemaal tot aan het eind. Hoewel de financiële schade groot is, staan de huizen nog allemaal overeind als het water eenmaal is weggepompt. Maar in de huizen is de puinhoop onbeschrijfelijk. Alles op de begane grond valt uit elkaar als je het aanraakt – rijp voor de vuilstort. Het Rode Kruis gaat langs de deuren om schoonmaakmiddelen uit te delen. Het grootste probleem is dat het vocht zo diep in de muren is getrokken, dat er geen schoonmaakmiddel tegen op kan. 'Er hing een verschrikkelijke lucht', vertelt een bewoner. 'Dode dieren lagen in het water te rotten. Auto's waren beschadigd omdat boten er tegenaan waren gevaren. Het was één grote bende.' Overal zag het zwart van de schimmel. In elk huis moest de elektrische bedrading worden gecontroleerd. En dan moesten de huizen ook nog een halfjaar lang drooggestookt worden, voor de bewoners aan behangen konden gaan denken. Maar zelfs dan nog viel een paar maanden later overal het behang er alweer af.

30 Onderzoek en lessen

We gaan hier linksaf Kometensingel op. De watersnood van 1960 was dan wel een ramp zonder dodelijke slachtoffers, maar evengoed van een enorme omvang. Kwam er een onderzoek naar de oorzaken? En hebben we er wat van geleerd? Daarover vertel ik zo meer.

31 Geen water uit de kraan

We steken hier rechts de brug over en volgen het fietspad tot we weer uit het bos komen. Onderweg wel rekening houden met fietsers! Nog voor de bewoners terugkeerden naar Tuindorp, begon het onderzoek naar de oorzaken van de ramp. Daarvoor moeten we helemaal terug naar het begin, de vroege ochtend van 14 januari. Om twee uur 's nachts is de dijk nog begaanbaar, als er een militaire patrouille overheen rijdt. En een uur later tapt dijkbewoner Van Hoorn nog probleemloos een glas water uit de kraan. Maar als hij dat twee uur later weer wil doen komt er amper een klein straaltje uit. Van Hoorn woont ongeveer vijftig meter van het gemaal. Daar liggen gemaalmachinist Bruggink en zijn vrouw dan nog te slapen. Om vijf uur in de ochtend hoort mevrouw Bruggink iets waarvan ze wakker wordt. Er volgen nog twee ploffen, zoals ze zegt, maar daar denkt ze niet lang over na. "Je hoort wel vaker wat, als je aan het water woont", zegt ze later. Wel staat ze op om even een glas water te drinken, maar er komt geen druppel uit de kraan. Afgesloten vanwege de strenge vorst, denkt ze, en gaat weer slapen. Tot zij en haar man om kwart over zes uit bed worden gebeld. De dijk is doorgebroken. Machinist Bruggink wil weten waar dan precies. "Ongeveer bij jou voor de deur", luidt het nuchtere antwoord. Op basis van deze verklaringen zou je zeggen dat de ramp begint met een gesprongen waterleiding, toch? Of is het andersom? Dat de dijk breekt, en daardoor ook de waterleiding?

32 Nuchter en koelbloedig

Zie je die wegwijzerpaal? Daar gaan we richting 'Centrum via NDSM-pont'. Je raadt het al: we zijn op de terugweg. Aan de overkant zie je een trap naar boven. Die nemen we, en dan komen we uit op de Modemstraat. Die lopen we helemaal rechtdoor uit tot aan de haven. De onderzoekers kwamen er in 1960 niet uit wat nou de oorzaak van de ramp was. Officieel hielden ze het op een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Ook de gemeenteraad van Amsterdam is verdeeld. De burgemeester is van mening dat heiwerkzaamheden vlak bij de rampplek er niks mee te maken kunnen hebben. Sommige raadsleden vinden dat belachelijk. Weer andere raadsleden merken op dat de communicatie niet deugt. Dat er een boer zou zijn geweest die al om vijf uur in de ochtend aan de bel had getrokken, maar dat met zijn noodmelding kennelijk niets is gebeurd. Wel wil de burgemeester toegeven dat de coördinatie in de eerste uren veel beter had gekund, maar hij vindt ook dat er begrip voor moet zijn dat iedereen compleet overdonderd was door een ramp als deze. Dat de vergadering niet uitloopt op één grote ruzie is misschien wel te danken aan een nog jonge Joop den Uyl, die op dat moment fractievoorzitter is van de Amsterdamse PvdA. Hij vraagt aandacht en respect voor de nuchtere en koelbloedige houding van de getroffen Tuindorpers. 'Er was een rustige gelatenheid', zegt hij tegen de raad, 'en de bereidheid om nog zoveel mogelijk te redden wat er te redden viel.'

33 Geen moment verslappen

Hier gaan we links, en dan rechtsaf om de haven heen langs het Kraanspoorgebouw. Goed, volgens het onderzoek in 1960 is er dus geen duidelijke oorzaak aan te wijzen, en ook de politici van de Amsterdamse gemeenteraad komen er niet uit. Is daarmee dan de kous af? Misschien niet helemaal. De watersnoodramp van 1960 in Tuindorp staat namelijk inmiddels niet meer helemaal op zichzelf. Heel misschien herinner je nog de bijna-ramp bij Stein op 27 januari 2004. Daar was de dijk van het Julianakanaal fors verzakt. Een wandelaar ontdekte dat ongeveer zes meter onder de top van de dijk water uit het talud liep. De verzakking bleek veroorzaakt door een lekke waterleiding. Omdat het risico op een dijkdoorbraak volgens Rijkswaterstaat te groot was, werden ruim vijfhonderd bewoners van het dorp Oud Stein geëvacueerd. Volgens de Onderzoeksraad voor Veiligheid is het een bekend probleem. Leidingbreuk komt vaak voor bij verouderde leidingen die niet tijdig worden vervangen. Een ander probleem met leidingen in dijken is het kwelwater. Dat is water dat door de dijk van de hoge waterkant zijn weg zoekt naar het lagergelegen grondwater. Vooral rondom leidingen die volgens oude richtlijnen zijn geplaatst kan daarbij zand van de dijk uitspoelen, waardoor verzakkingen ontstaan. Een geruststellende gedachte dat we dat nu weten? Het toont in elk geval aan dat onze dijken, die van levensbelang zijn voor ons land, op heel veel manieren worden bedreigd. En dat de waakzaamheid van onze dijkbeheerders echt geen moment mag verslappen. We zijn intussen al bijna aan het eind van deze waterwandeling. We gaan nog steeds rechtdoor langs het Kraanspoor, en dan aan het eind naar links, op weg terug naar de NDSM-werf.

34 Obstakels en omleidingen

Hier gaan we links de NDSM-sstraat in en lopen tot aan het NDSM-plein. Misschien overbodig om te zeggen, maar hier op het terrein wordt veel gebouwd en verbouwd. Daardoor kan het zijn dat je obstakels of omleidingen tegenkomt. Maar geen nood, de weg wijst zich vanzelf als je de bordjes en de pier in het oog houdt. Dit zijn dan alweer de laatste meters van deze wandeling. Tijd om afscheid te nemen. Ik vond het fijn dat je er was. En als je nog eens zin hebt in een wandeling: er staan nog veel meer podwalks zoals deze voor je klaar. Voor nu wens ik je een behouden vaart en een droge reis terug naar onze eigen tijd.

Gefeliciteerd! Je hebt de podwalk in Amsterdam voltooid. De route was 4,5km lang.